

Molnár István

**Rövid beszámoló a kaposszentjakabi
bencés apátság területén 2016-ban
végzett régészeti feltárásról**

2017

MÁTYÁS KIRÁLY MÚZEUM
VISEGRÁD

1. Légifotó az apátságról (Borzavári Balázs felvétele)

A lelőhely és a feltárás

A kaposszentjakabi bencés apátság maradványait az 1960-as években Nagy Emese vezetésével tárták fel, majd a munkák 2014-ben és 2016-ban vezetéssel folytatódtak. Ezúttal az elmúlt évi feltárásról szeretnék röviden beszámolni. Bár a leletanyag feldolgozása még hosszabb időt vesz igénybe és remélhetőleg számos kérdést megválaszol majd, de már az eddigi eredmények alapján is sok új információt nyertünk a monostor történetéről.

Az egykor Zselinczenthajkabinak nevezett monostor alapítólevelének szövege későbbi oklevelekben megőrződött. Innen tudjuk, hogy a Győr nembeli Atha (Ottó), somogyi ispán és nádor 1061-ben Szent Jakab hegyén alapította monostorát, ahol korábban már volt egy templom, amely „szerfölött régisége és elhanyagoltsága miatt már pusztán állt.”¹A kolostor nagy adományokat kapott, felszenteléséről – amely Salamon király és Géza herceg jelenlétében, valószínűleg 1067-ben történt – a Képes Krónika is megemlékezett. A középkor folyamán a Dél-Dunántúl egyik legfontosabb bencés monostora

volt, több mint 60 településen voltak birtokai, bár gazdagságát a kegyúri család erős befolyása korlátozta. A korabeli írott források leginkább a kegyuraságot birtokló Győr nembeli Szerdahelyi család különböző ágainak a kolostorral és egymással való pereskedéseivel és egyezkedéseivel kapcsolatosak. A monostor 1392-ben búcsúengedélyt kapott. Az 1508-as bencés vizitációból tudjuk, hogy az apáttal együtt 6 szerzetes élt az apátság akkor még jó állapotban lévő épületeiben. A török veszély miatt legkésőbb 1543-ra a szerzetesek elhagyták a kolostort és helyükre katonák érkeztek. Az épületegyüttes rövid ideig végvárként működött, majd 1555-ben Kaposvár várával együtt török kézre került.

1960-66 között Nagy Emese vezetésével folytak régészeti feltárások a területen. A résztvevőknek hatalmas mennyiségű földet kellett eltávolítaniuk, hogy a falak maradványait kiszabadítsák. Munkájuk és az azt követő helyreállítás nyomán alakult ki a terület mai képe. A feltárások során bebizonyosodott, hogy a dombot már a bronzkorban és a római korban is látták. Megállapították, hogy a monostortemplom jórészt az 1060-as évekbeli formájában maradt meg, a négyszögletes udvar és kerengőfolyosó köré emelt kolostori épületek a 14-15. század

¹ Kumorovitz L. Bernáth 1964: A Zselinczenthajkai alapítóleveléről 1061-ből. Tanulmányok Budapest Múltjából XVI. Budapest. 1964. 43-83.

2. A monostortemplom alapfalai által rombolt sír

fordulóján, míg az északra található centrális szerkezetű plébániatemplom a 13. század végén épülhetett.²

Bár az ásások nagyon jelentős eredményeket hoztak, számos feltáratlan rész maradt, sok helyen nem ástak le a bolygatatlan talajig, nem dokumentáltak mindent és a különböző korú falmaradványok sem mindig voltak elkülönítve. Csak igen rövid beszámolók jelentek meg a feltárásról. Ezért, a szükségessé váló állagmegóvó munkálatok előtt, 2014-ben újra feltártuk a templom területét és egy kisebb területet attól keletre.³ A romkert mellé tervezett látogatóközpont építése előtt, 2016-ban folytattuk a feltárást, amelynek költségét Kaposvár város bocsátotta rendelkezésünkre. A munka elsősorban a tervezett építkezések által érintett területekre terjedt ki. Feltártuk a kerengő és a kolostorudvar jelentős részét. Sajnos az újkori beépítések – elsősorban a kerengőt jelképező faépítményt tartó betontuskók sora – akadályozták a terület

jelentős részének feltárását. A kolostorudvar DK-i negyedét az ott álló fa, középső sávját betonsávok és vízvezeték árka miatt nem tudtuk megásni. A déli és a keleti kolostorszárny területének viszonylag jelentős részét (újra)feltártuk, míg a nyugati szárnyban csak kisebb kutatáselvényeket nyitottunk a falak alapozását vizsgálva. Egy nagyobb szelvényt nyitottunk az apátságtól délre, ahol a keleti oldalon megtaláltuk a korai erődítés maradványait, amelyet a területen álló fák és a kolostor déli zárófala között nagyjából 10 méter hosszan követtünk. Az újra feltárt területeken először a 60-as évek feltárása utáni újkori visszatöltést kellett eltávolítanunk, ez alatt találtuk meg a még kutatható rétegeket.

A korai templom keltezése

2014-ben a monostortemplomban megtaláltuk az alapítólevélben is említett, az apátság alapításakor már a területen álló templom maradványait. A 7,5x12-13 méter nagyságú, egyhajós, egyenes szentélyzáródású templom nagyméretű római téglából épült, alapozásához nagyobb köveket használtak. Felmenő falainak egy részét felhasználták a monostortemplom építésénél, ilyen falszakaszok a monostortemplom északi belső falainál azonosíthatóak.

2 Nagy Emese 1973: Előzetes Jelentés a kaposszentjakabi ásatásról. Somogyi Múzeumok Közleményei. 1. (1973.) 335-339.

3 Molnár István: Újabb kutatás a kaposszentjakabi apátság templomának területén In: Archeologiai Értesítő 140. (2015) 177-194.

A templom keltezése nehézségekbe ütközik, szerencsére temetkeztek köré, hiszen az apátsági templom falai már sírokat romboltak. Ugyanakkor a korai templomot nem előzhette meg a temető, ennek alapfalai sehol nem metszenek temetkezéseket, pedig sekély alapozásuk biztosan nem tüntette volna el ezek nyomát. Sajnos az egykori sírok jelentős részét megsemmisítették a későbbi temetkezések, építkezések, ráadásul - mivel melléklet nélküliek voltak - biztonsággal csak azokat tudjuk közülük azonosítani, amelyeket rombolnak az 1060-as években épülő apátsági templom falai.⁴ 2016-ban három ilyen sírból származó csontokon végeztettünk C14-es vizsgálatot. Az eredmények alapján a temetkezések mindenképpen honfoglalás előttiék, így feltehetően egy 9. századi templommal és temetővel számolhatunk a területen.⁵

A korai erődítés

Sikerült feltárunk egy, a monostornál korábbi erődítés maradványait is. Sajnos az apátság épületei, sírjai, illetve a 60-as évek feltárásai, helyreállításai általában rombolták, így csak egymástól elkülönült kisebb-nagyobb szakaszokat bonthattunk ki, ezekből kell formáját - a lehetőségekhez képest - rekonstruálnunk. Már 2014-ben feltártunk egy rövid szakaszt a felső szintjéből, sajnos itt a később ráépített épületek miatt nem tudunk a bolygatatlan altalajig leásni, ezért ezt ekkor árokként és belső oldalán lévő cölöpsorként értelmeztem. 2016-ban tisztáztuk valós szerkezetét.

A ferde domboldalba több sorban 1,5-2 méter mély, vízszintes aljú, nagyjából függőleges falú padkákat ástak, erre faszervezetet építettek. A nagyjából egyenes szakaszokból álló sánc körbefogta a dombot. A felső, 2-2,5 méter

⁴ A 60-as évek feltárásai során is számos információ elveszhetett, nem minden sírt rajzoltak, fotóztak, de így is felfedezhettünk a fényképeken az apátsági templom fala által metszett sírt.

⁵ A mérést az Isotoptech Zrt – MTA Atomki Laboratóriuma végezte. (DeA-8902, DeA-8903, DeA-10069). A kapott eredmények alapján a sírok 95%-os valószínűséggel a következő értékek közé esnek 32. sír: 775-886, 55. sír: 680-859, 111. sír: 721-883. Az eredmények alapján, a 9. század mellett az avar kor vége jöhetne még szóba, de erre az időszakra téglatemplomot nehéz lenne valószínűsíteni.

3. A sánc építéséhez domboldalba ástott padkák maradványai

széles padkákból álló szint követi a domb vonalát, így délre haladva szakaszai egyre mélyebben vannak. Az alsóbb szint, 3,5-4 méter széles padkákból álló szakaszai viszont többé-kevésbé egyforma tengerszint feletti magasságon követik egymást. A két szint között délen így csak 2 méter a szintkülönbség, lépcsőzetesen követik egymást, a szelvényünk déli végében a felső szint véget is ér, hiszen inentől a domb lejtőjén már csak az alsónak van helye. Északra (a domb magasabb része felé) haladva egyre nő a padkák közti szintkülönbség, a templom előtt már közel 4 méter. Elvileg itt egy köztes szintet is kialakíthattak volna, de mivel a kolostori épületek erősen rombolták az érintett területet, erről nem tudok biztosat mondani. A keleti szárny középső részén (ahol nagyjából 3 méter volt a két padka között) nem volt ilyen, a padkák között csak a ferde domboldalt találtuk meg.

Magából a faszervezetből kevés elszenesedett gerenda és néhány faszénsáv maradt. Szerencsére a gerendák több helyen benyomódtak a padkák löszös aljába, így a fekvő helyzetűekre hosszú, ívelt aljú „árkocskák,” az állókra sekély, kör alakú mélyedések utalnak, máskor a padka oldalának nyomódva hagytak nyomot. Leégésekor a padkák alján vörösre égett foltok, az oldalukon ívelt, vörösre égett sávok maradtak.

Az épített kazetták 1,8-2 méter szélesek és kb. 3,5-4 méter hosszúak voltak. A felső szinten csak egy sor lehetett belőlük, az alsó szinten akár két kazetta is elférhetett volna, de határozott nyomát csak a falnál állónak találtuk meg. A faszervezet stabilitása miatt több helyen a padkák aljába és oldalába is bekötötték. Előb-
 biról 25-40 cm átmérőjű cölöphelyek, utóbbiról 30-40 cm-re a falba vájt vízszintes cölöpnyomok tanúskodnak. Ezen kívül legalább 80-100 cm mélyen vízszintesen álló gerendákat vertek a domboldalba. Több sorban lehettek egymáson, de nem a padkák aljától, hanem inkább valamivel fentebb indultak, kétszer is párosával találtuk őket.

A felső szint felett a domboldalon cölöpsor futott, amit 2014-ben cölöpfal nyomának gondoltam. Ugyanakkor 2016-ban egy helyen a padka külső oldalán (azaz a két padka között is) megtaláltuk ezt cölöplyuk-sort, talán ez is a faszervezet stabilabb bekötését szolgálta.

Magyarországon az erősítéshez leginkább hasonlót Hontról ismerünk, ahol szintén a ferde dombon kialakított egyenes padkára építették keskeny, a domboldalba vízszintes gerendákkal bekötött sáncokat.⁶ Az erősítés viszonylag különleges szerkezete Szentjakabon jól magyarázható a földrajzi körülményekkel. Egy „hagyományosabb” szerkezetű, szélesebb sánc a dombtető jelentős részét elfoglalta volna, a merdek domboldalra viszont csak vízszintes felületek, padkák kialakítása után lehetett építeni. A dombtető alatt induló, nyilván több méter magas sánc, a járhatatlanul merdek domboldallal együtt igen hatékony védelmet jelenthetett.

6 Mordovin Maxim: A honti ispánsági vár kutatása 2011-ben. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2010-13. 123-149. A feltáró az erősítést a 11. századra datálta. Hasonlóság fedezhető még fel Kijev régi sáncainál, ahol a lépcsőzetesen kialakított padkákra épített faszervezet a ferde domboldalhoz támaszkodott, oda hosszú gerendákkal kötötték be. (Михайлов, Кирилл Алексеевич: Реконструкция древнейших укреплений Старокиевского городища. In: *Археологія і давня історія України* 1. Київ 2010, 308-315.)

Az erősítés viszonylagos egyediségét az is magyarázhatja, hogy az így készült sáncoknak a pusztulás után alig marad nyoma. Szentjakabon sem volt a régészeti feltárásokig semmilyen látható jele, elképzelhető, hogy hazánkban még számos hasonló módon készített sánc rejtőzhet merdek domboldalakon.

4. A sánc faszervezetének égett gerendái

A merdek domb északi végét – ahol később az apátság is épült – egy mély árok választja el a domb többi részétől. Ma már parkoló és fogadóépület van itt, de a 60-as évek szintvonalas felmérésén és a 60-as, 70-es évek légifotóin még jól látszik korábbi formája. Régészeti kutatás sajnos nem folyt itt, így nem tudjuk, hogy természetes vagy mesterséges képződmény, illetve ez utóbbi esetben milyen korú.⁷

Magának a sáncnak a kelezésekor figyelembe kell venni, hogy pusztulása után a megszokott szerkezetűekhez képest másképp viselkedik. Leégésekor a faszervezetet kitöltő föld jórészt leborult a domboldalra, majd a padkák „árok-szerűen” kezdtek feltöltődni. A néhol 3-4 méter máshol csak 30 cm magasan megmaradt rétegsorából szerencsés esetben elkülöníthetők az egykor faszervezet közé töltött föld maradványai, a pusztuláshoz kapcsolódó és az ez

7 A területen bronzkori település van - mivel ebből a korszakból több hasonló, a magasan fekvő dombvégről árokkal leválasztott erősítés ismert - talán ahhoz tartozhat. Ebben az esetben, a középkorban csak felhasználták az őskori árkot, annak belső oldalánál is megépítve a padkákra épülő sáncokat.

5. Az alsó padkán álló kazetta nyomai. A szerkezet stabilitását szolgálták a padka alján lévő függőleges és az oldalába ásott vízszintes cölöphelyek, a padka oldalán a gerendák ívelt lenyomata volt felfedezhető

utáni feltöltődési rétegek, majd a beásott Árpád-kori objektumok. Szerencsére viszonylag bő leletanyagot találtunk, a kerámiaanyag vizsgálata remélhetőleg eredményre fog vezetni, addig is egyéb kormeghatározási módszerekre támaszkodhatunk. A gerendákból talált égett darabok dendrokronológiai vizsgálatra nem alkalmasak. Az egyiket C14-es vizsgálatot végeztünk, ez alapján annyit tudunk, hogy a 8. századnál nem lehet korábbi a szerkezet.⁸ A sánc pusztulásakor megégett növényi maradványok – egy nagyobb adag feldolgozott köles és különösen egy körte maradványai (magok, magház és gyümölcsbőr) – a pusztulás idejére szolgál-

8 A mérést az Isotoptech Zrt – MTA Atomki Laboratóriuma végezte (DeA 9495). A vizsgálat 95%-os valószínűséggel 694-861 közé datálta a fa kivágását, ami már csak az old wood effect miatt is terminus post quemet jelent.

tatnak információkat. A kormeghatározás alapján a sánc a 10. század utolsó harmada előtt már biztosan elpusztult.⁹

A pusztulás után a részben feltöltődött padkák oldalába kemencéket ástak. Két kemence platniján archeomágneses kormeghatározás végeztettünk, az eredmények alapján legkésőbb a honfoglalás utáni évtizedekre már elpusztult a sánc.¹⁰

Ha a természettudományos vizsgálatok eredményét elfogadjuk, valahová a 8-9. századra

9 A növényi maradványokat Gyulai Ferenc határozta meg. A mérést az Isotoptech Zrt – MTA Atomki Laboratóriuma végezte (DeA 10089, 10091). Koruk 95%-os valószínűséggel 776-964 illetve 776-967 közé esik. Mivel a körte mindenképpen frissen égett meg, így ez az intervallum adná meg a sánc pusztulását is.

10 A méréseket Pethe Mihály végezte, a kemencék utolsó használatára, a 157. kemencénél 897+-17, a 212. kemencénél 899+-17 évet kapott.

6. *A faszerkezet domboldalba való bekötését szolgáló, párosával álló gerendák nyomai*

kell tennünk az erődítés korát, amely nagyrészt megegyezik a templom kapcsán kapott értékekkel. Feltételezhetjük, hogy egykorúak, még ha biztosan ezt nem is jelenthetjük ki. A komoly munkával megépített sánc és a templom építőanyaga is jelentős helyre utal, ezt alátámasztják a padkák feltöltődésében előkerült aranytárgyak (egy kis aranykarika és egy arany függődarab) is. A dombon egyéb épületek is állhattak, amelyeknek nyomai az apátság építkezései és a sírok ásása során megsemmisülhettek, de a domb még fel nem tárt részén is lehettek.

A monostor épületei

Az 1067-ben felszentelt monostortemplom építésekor felhasználták a régi templom falait. Ekkor egy 18,5x12,5 méter nagyságú, nyugati toronypáros, félköríves apszisú, oldalkarzatós épületet emeltek, amelynek közepén négy nagy pillér tartott egy kisebb tornyot vagy kupolát.

A szentély előtti palmettás oszloplábazatok diadalívhez, a két nyugati nagy pillér közötti sekély alapozás kórusrekesztőhöz tartozhatott.

Legkésőbb ekkora teljesen betemetődtek a sáncok padkái. A templomba és a templom köré is temetkezni kezdtek. Úgy tűnik, a szerzetesek sírjai kezdetben a templomtól délre, délkeletre sűrűsödtek, erre utal a kolostorudvar északi részén és az északi kerengőfolyosóban talált nagyszámú temetkezés, közte nagyobb számú (általában falazott) téglasír.

A 60-as évekbeli feltárások nyomán kirajzolódó kolostornégyzet épületeit Nagy Emese a 14-15. század fordulójára keltezte, a korábbi épületekről alig közölt információkat.¹¹ Bár még most is erősen hiányosak ismereteink, a korábbi helyiségek nyomát több helyen – a déli szárnyban, a keleti és nyugati kolostorszárny északi részein – is megtaláltuk.

Mivel az amúgy is meredek domboldal jó részét a korábbi sáncok padkáinak laza feltöltése foglalta el, az évszázadok során több alkalommal is megcsúszott a domb földje. A jelenségre már Nagy Emese is felfigyelt, a feltárás során mi is több helyen kiborult, megcsúszott falszakaszokat találtunk. Úgy tűnik már viszonylag korán érzékelték a domboldal instabilitását, a templomtól délkeletre egy később támpillérekkel is erősített, kőből készülő támfal részeit tártuk fel. Ez sem oldotta meg a problémát, félig kiborulva találtuk meg maradványait.

A támfalat részleges kidőlése után nagyrészt visszabontották, majd részben maradványaira, támpilléreire alapozva épülhetett meg a domb oldalába kialakított kápolna. A viszonylag magas falakkal megmaradt, boltozott épülettel - liturgikus funkciója mellett - talán a megcsúszó domboldalt is igyekeztek (úgy tűnik sikerrel) megfogni. Az épületrészt Nagy Emese pinceként említette, de ennek már az is ellentmond, hogy külső bejárata nem volt, csak a déli falában futott egy részben megmaradt és helyreállított lépcső, aminek végén, az egyenes záródású szentély előtt tudtak a kápolnába lépni. A helyiség nyugati, több méter mélyen dombba ásott falainak alapozásakor felül szélesebb, lefelé keskenyedő árkot ástak, amely visszatöltését egy vékony sávban még sikerült megtalálnunk. A

¹¹ Nagy Emese im. 338.

7. A keleti szárnyban lévő kápolna romjai, a helyiség közepén a korai sánc maradványai látszanak

benne lévő kerámia alapján a 13. század második felénél korábban nem épülhetett a kápolna.

A templom délkeleti sarkánál ma is viszonylag magasan álló fal alapozását kutatva 2014-ben megállapítottuk, hogy eredetileg a kápolnáig tartott. Ekkor a falszakaszt még egy épület északi falának gondoltam, de déli falának nem találtuk nyomát. Lehet, hogy azt a kerengő kiépítésekor rombolták, esetleg a helyiség északabbra volt, de a fal a templom és a kápolna között egyfajta kerítőfalként is funkcionálhatott.

A kápolnától délre, a később kiépülő keleti kolostorszárny helyén a kolostornégyzet kiépítéséig nem álltak épületek, meredek domboldal volt itt. Nyugaton, nagyjából a későbbi nyugati kolostorszárny északi helyiségének helyén viszont már állt egy tekintélyesebb, 7x13 méteres épület. A templom délnyugati tornyához illesztett épület alapozása 1 méter vastagon ledőngölt rétegekből és felettük 3 sor sárga agyagos-löszös rétegbe tett téglából áll. Az egykori

északi és keleti fal maradványai maradtak meg viszonylag magasabban, ezeket később felhasználták a kolostornégyzet építéséhez. A nyugati falának alig maradt nyoma, helyére a kolostor mélyen alapozott, masszívabb, támpilléres nyugati zárófala épült.

A nyugati kolostorszárny déli része nagyon hiányosan maradt meg. Mi csak kevésbé kutatuk, a 60-as évek dokumentációja is csak néhány, az északiakkal nem teljesen egy vonalban álló falszakasról tudósít, a műemléki helyreállítás jórészt kiegészítés-rekonstrukció. Nem tudjuk volt-e itt Árpád-kori épület.

A déli szárnyban egy sárgás agyagba-löszbe tett téglákkal alapozott korábbi építmény maradványait találtuk meg. A legalább 6x9 m-es épület padlószintje a későbbi kolostorénál mélyebben lehetett, még a domb természetes lejtéséhez igazodott. A feltehetően két helyiséget magába foglaló épület részben a kiépülő gótikus kolostornégyzetbe építették be. A domb

folyamatos megcsúsztatása miatt a délkeleti sarkot erősen toldozták-foltozták, nehezen értelmezhető, de úgy tűnik már az eredeti épület is átépítésen esett át. A déli szárny nyugati része teljesen megsemmisült, mindössze 1-2 kis falszakasz maradt meg, amit ma látunk jórészt visszaépítés.

A déli és nyugati kolostorszárnyban talált korábbi épületek pontos korát, építési sorrendjét nem ismerjük, az általunk kutatott részen nem metszenek semmit. A kolostorudvaron és a kerengőfolyosókban nem találtuk korábbi falak nyomait, úgy tűnik a késő Árpád-kori kolostor épületei már egy kissé szabálytalan, trapéz alakú udvar köré szerveződtek.

A 13. század végén épült meg a monostortemplomtól kb. 20 méterre északra lévő plébániatemplom és ekkor kezdhették meg egy végül el nem készülő, poligonális szentély építését a monostortemplomhoz.¹²

A kolostor négyzetes udvara a kerengőfolyosóval és a hozzá csatlakozó épületekkel Nagy Emese véleménye szerint a 14-15. század fordulóján épült ki. Ennek az új feltárások eredményei sem mondanak ellent, az alapfalak által metszett és a domb feltöltésére használt rétegek csekély leletanyaga alapján az biztosnak tűnik, hogy a 14. század elejénél korábban nem emelheték őket.

A kerengő alapfalai számos sírt romboltak, elsősorban a templomtól délre, ahol a korábbi sírok sűrűsödtek. A nyugati kerengőfolyosóban a (kerengő padlója alatt is) egy csomóban eltemetett csontokat (feltehetően az építkezéskor rombolt temetkezések maradványait) találtuk. Számos sírt viszont a 15-16. században a már elkészült kerengőbe ástak, annak falaihoz igazodtak, nagyjából sort alkotnak. Nagyrészt felnőtt férfiak melléklet nélküli sírját – nyilván a szerzetesek temetkezéseit táruk fel. A kerengő padlójának maradványait is megtaláltuk. Egy szürkés, elegyengetett rétegre szárazon rakták a nagyméretű egész és fél téglákat.

¹² Érdemes megemlíteni, hogy a 60-as évek feltárási fotóin valamilyen korábbi épület nyomai látszanak a plébániatemplom alatt, ahogy egyelőre értelmezhetetlen, általunk még nem kutatott falszakaszok vannak a monostortemplomtól északkeletre is.

8. A kerengő fala által metszett téglasír

Megállapítottuk, hogy a keleti szárny alsó szintjén, a domb aljában nem volt helyiség, csak a viszonylag szabályos kolostornégyzet kiépítéséhez töltötték fel a dombot. A keleti, támpillérekkel is megtámasztott falat a ferde domboldalba építették, majd a falak közé földet hordva a kerengő szintjével egy magasságra hozták. A feltárás során az egykori ferde domboldal vonalát őrző sárga altalajt és a ferde dombba ástott korai padkák feltöltődött maradványait találtuk meg, semmi jele középkori helyiségnek. A nyugati fal sekély alapozása is arra utal, hogy illet csak a feltöltés tetején, a kerengővel egy szinten alakíthattak ki.

A korábban álló épületeket beépítették a kolostornégyzetbe. A kolostor külső, domboldalban induló falait nagy támpillérekkel erősítették meg, amit többnyire a kolostor várrá alakításával szoktak kapcsolatba hozni, de úgy vélem ezt semmi nem indokolja. A bizonytalan, folyamatosan megcsúszó domboldal megtartása már

9. *A feltáráson talált aranytárgy*

magában is indokolta a falak megerősítését, megtámasztását.

A templom boltozása, átépítése is ekkor történhetett. Legkésőbb ekkorra a középső pilléreket, így a hozzájuk kapcsolható tornyot vagy kupolát is elbontották, a hajó padlójának szintjét lesüllyesztették, a szentélyét megemelték, egy szentélylépcsőt alakítottak ki. A szentély előtt

ma is látható oszloplábazatokat ekkor elfalazták – ennek köszönhetjük megmaradásukat.

A kolostor késői időszakának, végvárként való működésének nyomait is megtaláltuk. A kolostorudvaron egy nagyméretű objektum, kút vagy ciszterna készült ekkor, amelynek kiásásakor számos sírt romboltak. A nagyméretű, függőleges falú objektumot 4 méter mélységig bontottuk, a balesetveszély miatt az alját nem érthetük el. Szintén ebben az időszakban készülhetett egy kemence az akkor már nyilván nem rendeltetésszerűen használt kerengőfolyosó padlójára. A keleti kolostorszárnyban álló boltíves kápolna feltöltését is a védelmi célok indokolhatták. Ezt alátámasztja az a késői leletanyag is, amit a 60-as évekbeli feltárás után megmaradt kevés eredeti rétegben találtunk.

A feltárás során jelentősen bővült a 60-as években kiásott leletanyag. A nagyszámú használati tárgy (kerámiaedények és kályhaszemek töredékei, sarkantyú, zabla, kés, szögek stb.) mellett a sírokból és szórványként viseleti tárgyak, ékszerek (gyűrűk, csatok, köpús záródású karika, kapcsok stb.), könyvveretek, valamint nagyszámú római és középkori pénz is előkerült. A legszebb leletük egy arany ékszer darabja. A finom kidolgozású, levágott sarkú kocka (kuboktaéder) alakú, filigrános díszű aranytárgy sajnos a 60-as években már átforgatott földben volt, így eredeti helye nem meghatározható.